

Uttalsfärdigheter och begriplighet i finskspråkiga gymnasisters L2-svenska

Henna Heinonen

1. Inledning

Målet med (det svenska) uttalet i språkundervisningen har redan länge varit förståelighet, begriplighet och lyssnarvänlighet (t.ex. Thorén 2008; GLGY 2015; GLGY 2003; se även Levis 2005). Förståeligheten (dvs. en objektiv evaluering) och begripligheten (dvs. uppfattningen om hur lätt det är att förstå) av andraspråkstälarens tal har undersökts i ett flertal studier, vanligtvis med engelska som målspråk (för en översikt se Jesney 2004). Målet med studierna har varit att definiera de drag i talet som har störst inverkan på att förstå och att bli förstådd, och enligt dem gäller det oftast prosodi, t.ex. ord- och satsbetoning, rytm och taltempo (t.ex. Saito, Trofimovich & Isaacs 2016; Crowther, Trofimovich, Saito & Isaacs 2015; Field 2005; Munro & Derwing 2001). Prosodin är också central när målspråket är svenska: rätt sats- och ordbetoning samt korrekta stavelselängder är viktigast för begripligheten (Thorén 2008; Bannert 2004; Kjellin 2002). De viktigaste uttalsdragen kan vara olika i olika språk (Crowther m.fl. 2015; se också Bannert 1984, 203–204) och kunskapen om begripligheten av just finskspråkiga talares svenska uttal är ända fram till nu begränsad till hypoteser (Bannert 2004, 56ff); det saknas empiriska studier om språkparet. Det finns ett litet antal undersökningar om finskspråkiga talares svenska vars syfte har varit att hitta drag som avviker från det inföddliga uttalet (för en översikt se Kautonen, Kuronen & Ullakonoja 2016). Vad gäller prosodin är avvikelserna inte få (ibid., 207), men om dessa avvikelser har någon betydelse för kommunikationen har förblivit outforskad (se dock Kuronen & Zetterholm 2017; Wingstedt & Schulman 1984).

Vidare har det undersökts hur begripligt finskspråkiga gymnasisters svenska uttal anses vara av svenskspråkiga lyssnare (Heinonen u.u.). Begripligheten värderades med en verbaliserad skala på 1–7 av finlandssvenska och sverigesvenska lyssnare. Begriplighetsvärderingarna placerades genomsnittligt i tre kategorier: värdering 4 – *förstod helheten men några saker blev oklara*, värdering 5 – *förstod allt men behövde koncentrera mig noga* och värdering 6 – *förstod allt*. I studien analyserades dock inte om skillnaderna i begriplighetsvärderingarna orsakades av skillnaderna i uttalsfärdigheter hos talarna.

Syftet med denna undersökning är att analysera finskspråkiga gymnasisters uttal av svenska och i synnerhet sambandet mellan begriplighetsvärderingarna och talarnas uttalsfärdigheter. Målet är att undersöka om några specifika uttalsdrag korrelerar med begriplighetsvärderingarna och om uttalsfärdigheterna skiljer mellan talproven med olika begriplighetsvärderingar. Ett av undersökningsmålen är att studera om de korrelerande uttalsdragen är desamma för finlandssvenska och för sverigesvenska lyssnare. Forskningsfrågorna är följande: 1) Hurdana uttalsfärdigheter har finskspråkiga gymnasister i svenska? 2) Har uttalsfärdigheter och begriplighetsvärderingar något samband? Om ja, för vilka uttalsdrag? 3) Finns det skillnader i korrelationerna mellan talarens uttalsfärdigheter och begriplighetsvärderingarna givna av finlandssvenska och sverigesvenska lyssnare? 4) Skiljer färdigheterna i (vissa) uttalsdrag begriplighetsnivåerna från varandra, dvs. är det vissa uttalsdrag som avgör om talprovet värderats vara helt förståeligt eller inte?

Undersökningen ger kunskap om de viktigaste uttalsdragen att ta hänsyn till i språkundervisningen. Kunskapen är relevant och aktuell inför att ett muntligt delprov införs i studentexamen i Finland inom den närmaste framtiden.

2. Lyssnar- och talarperspektivet på att bli förstådd

Förståelse är en kommunikationsprocess som är beroende av både lyssnaren och talaren, och den kan således granskas ur lyssnar- och talarperspektiv. Metoderna för att undersöka vardera perspektivet är olika. En studie som syftar till att redogöra för lyssnarens uppfattning om hur lätt det är att förstå talarens uttryck genomförs oftast med en skalvärdering och benämns i den anglosaxiska uttalsforskningen med begreppet *comprehensibility* (Munro & Derwing 1995; Derwing & Munro 2005, 385). Begreppet *intelligibility* (ibid.) innebär i sin tur att lyssnaren identifierar vad talaren säger genom att transkribera uttrycket eller att välja mellan givna alternativ, och med metoden mäts talarens förmåga att uttrycka sig förståeligt. *Comprehensibility* och *intelligibility* har ofta förknippats med begreppet *accentedness* som syftar på hur mycket inlärares uttal avviker från det inföddlika uttalet. *Accentedness* har undersökts genom skalvärdering. Motsvarande begrepp är inte etablerade i svensk forskningstradition, men begreppen *begriplighet* (eng. *comprehensibility*), *förståelighet* (eng. *intelligibility*) och *brytning* (eng. *accentedness*) förekommer i några studier (se t.ex. Stureson 2016; Eriksson 2013; Björk & Pagoldh 2013; Heinonen u.u.) och dessa begrepp används också i denna undersökning i de ovannämnda betydelseerna.

Det har visat sig vara omöjligt att skapa en universell hierarki över de kommunikativt mest betydelsefulla uttalsdragen. Undersökningsmetoderna och språken i undersökningarna har varit olika, och därtill kan de mest kritiska dragen vara av olika typer beroende av talarens förstaspråk eller om talaren och lyssnaren är representanter för olika språkfamiljer (Crowther m.fl. 2015; Bannert 1984, 203–204; Pihko 1994). Ändå visar sig avvikande segment (dvs. enstaka ljudenheter) kunna sammankopplas med brytningsperceptionen medan förståeligheten och begripligheten oftare förknippas med prosodiska drag (t.ex. Kuronen & Zetterholm 2017; Saito m.fl. 2016; Thorén 2008).

Prosodin har en avgörande betydelse vid talförståelseprocessen. Lyssnaren börjar med att avkoda talet genom att identifiera fasta fonetiska sekvenser och genom att skapa ett metriskt mönster (eng. *metrical template*) för uttrycken (Cutler & Clifton 1999, 124; Lynch 1998, 3; Rost 1990, 56). Lyssnaren fäster störst uppmärksamhet vid den betonade stavelsen och segmenten i det betonade ordet (Zielinski 2008; Thorén 2008; Field 2005, 403; Cutler & Clifton 1999; Lynch 1998, 3; Bannert 1984). De återkommande prosodiska dragen är viktigast vid talförståelse, och eventuella överraskningar i mönstret stör lyssnaren (Hahn 2004). Överraskningarna är karaktäristiska för just L2-tal. L2-talaren bibehåller ofta det metriska mönstret från sitt förstaspråk i stället för att anpassa sig till rytmen i målspråket (Crowther m.fl. 2015; Lynch 1998; Cruttenden 1997; Vihanta 1990, 204–205). Prosodin kan också få ett annat mönster om taltempot är lägre, och ett lägre taltempo är vanligt hos L2-talare (Munro & Derwing 2001). Det långsammare taltempot och den annorlunda, ”överraskande” prosodin försämrar lyssnarens process att uppfatta betydelsen och således också lättheten att förstå (Munro & Derwing 1998, 2001; Albrechtsen, Hendrikren & Faerch 1980).

Som ovan nämnts fäster lyssnaren uppmärksamhet också vid de betonade segmenten. Om talaren i en betonad stavelse använder en allofon som i L1-tal förekommer bara i obetonad position (eller vice versa), kan det fördröja eller till och med hindra ordidentifikationen (Cutler & Clifton 1984). Alla segmentfel antas dock inte vara lika avgörande. I engelskan har det skapats en ranglista över segmentens ”funktionella vikt” (eng. *high / low functional load*, egen översättning) som uppfattas som ett värde för minimala par som fonemet i fråga förekommer i (Brown 1991). Funktionell vikt kan också syfta på fonemets frekvens i språket. Till exempel anses det fonemiska paret /l/ och /n/ i engelskan ha en högre funktionell vikt än paret /ð/ - /d/ (se Munro & Derwing 2006). Som ovan nämnts anses segmentfelen dock inte vålla allvarliga begriplighetsproblem utan relaterar främst till brytningsperceptionen (t.ex. Lintunen 2014; Field 2005; Kjellin 2002).

Enligt Rost (1990, 56–57) kan lyssnaren anpassa sig till L2-talarens variation för att förstå talet. Anpassningen verkar inte vara så enkel eller så kan den bero på stimulus. Wingstedt och Schulman (1984) upptäckte nämligen att L1-lyssnaren kan ha nytta av en tidigare exponering för samma brytningstyp. Lyssnarna lyckades igenkänna det nya, avvikande mönstret och förstå en lista av ord (Wingstedt & Schulman 1984). Däremot hade L1-lyssnarna svårigheter att anpassa sig till längre yttranden (Zielinski 2008). Wingstedt och Schulman (1984) förklarar problematiken med antagandet att ordbetoningsfel försämrar uppfattningen om ordgränserna i längre uttryck, och att anpassningen av det metriska mönstret (el. strategin) snarare gäller enstaka ord.

Begripligheten kan alltså också påverkas av talprovstyp, vilket bör tas hänsyn till vid uttalsforskning. Om materialet består av korta eller långa talprov eller om talet är spontant eller uppläst kan ha en roll för både talproduktionen och -perceptionen. Spontant producerat tal ger talaren en möjlighet att själv välja uttrycken, men å andra sidan kan eventuella brister i grammatik och lexikon påverka begripligheten (Saito m.fl. 2016; Albrechtsen m.fl. 1980). De lexiko-grammatiska bristerna kan också leda till pauser i talet, och om de är felplacerade försämras begripligheten. Däremot förbättras begripligheten om pauser, tysta eller fyllda t.ex. med mummel, är på syntaktiskt rätt plats: i ”en spricka” i konstituentstrukturen (Johnson & Friedman 1971; Friedman & Johnson 1971; Blau 1991 refererade i Buck 2001, 41–42; Wiik 1981, 121–122). Medan spontant producerat tal ger talaren en möjlighet att själv välja uttrycken – och således också segmenten och de prosodiska dragen, ger textuppläsning lexikalt, grammatiskt och segmentmässigt mera information om vad som ska uttalas. Textuppläsaren får däremot mindre information om prosodin. Skiljetecken (punkt, kommatecken, utropstecken och frågetecken) ger viss prosodisk information, men i övrigt måste talaren lita på sin kunskap om målspråkets uttalsnormer. Till exempel i finskan uttrycks ljudlängderna i skrift, men i svenskan får man inte motsvarande information. Långa konsonanter uttrycks visserligen i skrift med dubbelkonsonanter, men motsvarande sker inte med vokalerna (Riad 2015, 19; Engstrand 2007). Vokalerna kan dock antas vara långa om de inte följs av två eller flera konsonanter, men det behöver talaren veta om på förhand (Thorén 2008, 19). Den skriftliga formen kan också ha en negativ inverkan på de uttalade kvantitetsförhållandena i L2-textuppläsningen (Bassetti & Atkinson 2005). Inverkan kan även bero på språket i den upplästa texten: finlandssvenska och sverigesvenska talare verkar tillämpa samma rytmiska mönster såväl i en uppläst text som i spontant tal på svenska (Leinonen m.fl. 1990, se också Bannert 2004, 13).

3. Finskspråkiga talare och ett begripligt svenskt uttal

De perceptoriskt viktigaste uttalsdragen i L2-svenska har ansetts vara prosodiska av ett flertal forskare, och sålunda kan teorin om det metriska mönstret och förståelsen av L2-tal uppenbarligen anpassas också till L2-svenska (t.ex. Thorén 2008; Bannert 2004; Kjellin 2002). Thorén (2008, 28) föreslår att den rätta betoningen och kvantiteten är de viktigaste villkoren för ett lättbegripligt uttal. I sitt sammandrag av tidigare uttalsundersökningar har Thorén (2008) sammanfattat det viktigaste i svenskt uttal: betona rätt ord i satsen, rätt stavelse i ordet och rätt ljud i stavelsen.

Mot bakgrund av tidigare empiriska undersökningar om och en kontrastiv granskning av språkparet – eller snarare språktrion – finska, finlandssvenska och sverigesvenska kan det antas att finskspråkiga talare har svårigheter med realiseringen av vissa uttalsdrag i Thoréns (2008) teser. Till att börja med verkar betoningen av det rätta ordet i satsen orsaka problem för finskspråkiga talare (Kautonen 2017; Bannert 2004). Detta beror dock inte nödvändigtvis på att talaren är finskspråkig: satsbetoningsfel är typiska för de flesta L2-talare på grundläggande nivå – oberoende av källspråk och målspråk (Rasier & Hiligsmann 2007, 47–48). Intrycket av en misslyckad satsbetoning kan också orsakas av en fonetisk olikhet mellan språken vad gäller betoningsgrupperna, dvs. avståndet från en betonad stavelse till en annan. I sverigesvenska är betoningsgrupperna längre (t.o.m. åtta stavelser) än i finlandssvenska (2–3 stavelser) och i finska (2–3 stavelser) (Leinonen m.fl. 1990, 339; Wiik 1988 refererad i Vihanta 1990). Därtill kan skillnader i syntaktisk struktur orsaka skillnader också i uttalet: i finskan läggs betydelseskiljande suffix till ordet och således utgör enstaka ord prosodiska enheter, medan samma uttryck i svenskan bildas genom självständiga ord (Lehtonen 1980, 14, 21). Exempel från Lehtonen (1980, 14) belyser denna olikhet: ”*Heittäytyisinköhän seikkailuun*” uttrycks på finska med två ord, medan samma uttryck i svenska kräver tio ord: ”*Tänk om jag skulle kasta mig in i ett äventyr*”.

Att betona rätt stavelse i ordet och förlänga rätt ljud i stavelsen har däremot inte inneburit några stora utmaningar för finskspråkiga talare av svenska (Kautonen 2016), vilket från ett kontrastivt perspektiv kan tänkas vara överraskande. För det första är ordbetoningen i finska fastställd på den första stavelsen i ordet, medan ordbetoningen i svenska i princip kan ligga på vilken stavelse som helst beroende på ordets ursprung (jfr t.ex. *UNderlig, läraRINna, ambassaDÖR*) (Elert 2015, 119, 124; Bruce 2010, 48; Vihanta 1990). För det andra uttrycks ordbetoningen i sverigesvenska främst

med förändringar i durationer men också i intonation och intensitet (Garlén 1988, 116), medan betoningens primära korrelat i finlandssvenska är intensitet och intonation (Kuronen & Leinonen 2010) och i finska små skillnader i kvantiteten (Suomi, Toivanen & Ylitalo 2008, 75–77; Suomi 2005). För det tredje är kvantiteten och kvantitetsförhållandena olika mellan finlandssvenska och sverigesvenska; t.ex. kortstavigheten är vanlig i finlandssvenska men inte i sverigesvenska och långa ljud är längre i finlandssvenska än i sverigesvenska (se t.ex. Reuter 2015: 26ff; Helgason, Ringen & Suomi 2013). Därtill får ord med flera stavelser olika kvantitetsförhållanden i finlandssvenska och i sverigesvenska. I sverigesvenskt uttal förekommer högst två långa och betonade stavelser i ett ord medan det kan förekomma fler än två långa stavelser i finlandssvenska (t.ex. *'opålitlighet'*) (Kuronen & Leinonen 2001).

Vid sidan av satsbetoningen har vissa svenska segment ansetts innebära utmaningar i finskspråkiga talares svenska. Svåra ljud är t.ex. korta och långa varianter av vokalerna /u/ /o/ /y/, tje- och sje-ljud, klusilerna /b d g/, aspiration i /p, t, k/ samt konsonantkluster (för en översikt se Kautonen m.fl. 2016). Om de nämnda segmenten har låg eller hög funktionell vikt har visserligen inte tidigare tagits ställning till, men det har ställts en hypotes enligt vilken vissa segment kan vara kritiska för begripligheten i finskspråkiga talares svenska uttal (Bannert 2004, 56ff). Enligt hypotesen har finskspråkiga talare kritiska problem med uttal av sibilanterna (främst sje- och tje-ljud) och klusilerna (/p/, /t/, /k/, /b/, /d/, /g/) men förutom dem också med satsrytmiken. En likartad uppfattning har Lehtonen (1980, 22) som hävdar att finskspråkiga talare har problem i främmande språk med satstryck, otillräcklig reduktion, signalering av ordgränser genom felaktig pausering, ordbetoning och tillägg av ovanliga gränssignaler med t.ex. glottalisation.

Hypoteserna i denna undersökning avviker från de ovannämnda bara för konsonanternas del: materialet som Bannert (2004) grundar sina hypoteser på har insamlats för ca 40 år sedan och efter det har kunskapen om hur man uttalar t.ex. tonande klusiler och sibilanter troligen förbättrats tack vare en ökad tillgång till och användning av främmande språk, t.ex. engelska. Som ovan påpekats finns det vissa prosodiska olikheter mellan finska, finlandssvenska och sverigesvenska. På grund av detta och av att uttal och prosodi har förbisetts i den finska språkundervisningen (Tergujeff 2013; Iivonen & Tella 2009) är det lätt att instämma i uppfattningen om att satsrytmen är kritisk för begripligheten i finskspråkiga talares L2-svenska: i värsta fall kan satsrytmiken vara slumpmässig.

4. Material och metod

I detta kapitel presenteras undersökningens material och metoder. Avsnitt 4.1 behandlar talarna, talmaterialet och inspelningen av talproven och i avsnitt 4.2 redogörs för metoden, expertlyssnarna och deras uppgift i undersökningen samt för analysen av uttalsfärdigheter.

4.1 Material

Talarna i denna undersökning är 16 (12 kvinnor och 4 män) finskspråkiga gymnasister mellan 17 och 19 år. Talarna är i slutskedet av sina studier i svenska i Finland. De har läst en medellång lärokurs i svenska, dvs. studerat svenska i 5–6 år. Talarna uppgav sig inte ha några lässvårigheter. Talarna har exponerats för svenska för det mesta bara vid formell undervisning, men 8 av talarna sade sig använda svenska (lyssna, skriva, läsa eller tala) i viss mån också på fritiden. Talarna har inte tillbringat mer än två månader i något annat land (inklusive Sverige) än i Finland. Talarnas framgång i svenskstudier är på olika nivåer: vitsordet (ssv. betyget) varierar mellan 6 och 9 på skalan 4–10.

Talmaterialet är en uppläst text (ett röstmeddelande, se Heinonen u.u.) som innehåller en bred variation av svenska segment, stavelsetyper, ord- och satsbetoningsmönster. Texten har vardagligt lexikon och enkla konstruktioner. Talmaterialet inspelades i ett språklabb; en del av talarna med utrustning SanakoLab100, en del med separata digitala Roland-inspelningsapparater. Före inspelningen fick talarna bekanta sig med texten och ställa eventuella frågor. Om det blev felsägningar under inspelningen eller om talaren inte var nöjd med uttalet, hade hen möjligheten att läsa om hela meningen, och den sista versionen togs med i undersökningen. Att läsa upp hela texten tog från 80 till 130 sekunder per talare. Talproven skapades genom att indela texten i mindre delar

(22–31 ord) som utgjorde talprov på 8–19 sekunder. Fastän texten var tänkt att vara uttalsmässigt omfattande innehöll talproven dock inte samma antal samma uttalsdrag.

Begripligheten av talproven värderades tidigare (Heinonen u.u., se kap. 1). Av talproven i den tidigare undersökningen (= 21) valdes 16 talprov till denna undersökning så att olika begriplighetsvärderingar representeras i samma utsträckning. Begriplighetsvärdering 4 – *förstod helheten, men några saker blev oklara* – presenteras med 5 talprov, begriplighetsvärdering 5 – *förstod allt, men behövde koncentrera mig noga* – med 6 talprov och begriplighetsvärdering 6 – *förstod allt* – med 5 talprov. Begriplighetsvärderingarna av finlandssvenska och sverigesvenska lyssnare var i stort sett likriktade i den tidigare undersökningen (Heinonen u.u.), men vissa av talarna värderades ändå till olika begriplighetsnivåer beroende på lyssnarens varietet. Detta gör att antalet talprov som representerar begriplighetsnivåerna i denna undersökning är olika beroende på lyssnargruppen. De nämnda begriplighetsnivåerna blir dock representerade med 4–8 exempel i båda lyssnargrupperna. De varierande antalen är väsentliga att beakta vid granskningen av resultaten, i synnerhet då det gäller korrelationerna.

Talproven i den tidigare undersökning fick begriplighetsvärderingar som presenterades som genomsnitt och eventuellt placerades mellan två värderingar. I denna undersökning har talproven dock grupperats för att få jämförbara och generaliserbara data. Talproven med begriplighetsvärderingarna 4,00–4,99 representerar värdering 4, talproven med värderingarna 5–5,99 värdering 5 och talproven som värderats med värdering 6 eller högre representerar värdering 6. För att underlätta läsningen hänvisas härefter till talproven med värdering 4 med *talargrupp 4*, talproven med värdering 5 med *talargrupp 5* och talproven med värdering 6 med *talargrupp 6*.

4.2 Metod

För att utreda uttalsfärdigheterna i talproven analyserades uttalet auditivt av fyra expertlyssnare. **Expertlyssnarna** är forskare i svenskt uttal och de har en omfattande kännedom om svensk fonologi (finlands- och sverigesvenska). Expertlyssnarna uppgav att de har mycket bra färdigheter i fonetik och fonetisk analys och de har också tidigare erfarenhet av att analysera svenskt uttal. Alla uppgav sig ha normal hörsel. För att undvika oeniga tolkningar av definitionerna av uttalsdragen och för att expertlyssnarna skulle fästa uppmärksamheten på samma nyanser i uttalsdragen fick expertlyssnarna enhetliga anvisningar både muntligt och skriftligt (Bilaga 1). Analyserna gjordes självständigt. Expertlyssnarna hade möjligheten att lyssna på talproven ett obegränsat antal gånger om de så ville.

Expertlyssnarnas uppgift var både att värdera färdigheterna i givna uttalsdrag genom en skalvärdering och genom att beskriva eventuella uttalsdrag som avvek från normen med givna specificeringskategorier och med öppna kommentarer. Som ett medel i analysen använde expertlyssnarna en värderingsmatris (Bilaga 2, Heinonen & Kautonen 2017). Vid värderingen av färdigheterna på ljud- och ordnivåerna använde expertlyssnarna sig av en skala med definitioner från 1 (dålig) till 5 (felfri), på satsnivån definitioner från 1 (dålig) till 5 (mycket bra) och för taltempo definitioner från 1 (för långsamt) till 7 (för snabbt), siffran 4 stod för ett optimalt taltempo.

Värderingsmatrisen grundar sig på ett flertal tidigare uttalsundersökningar (bl.a. Saito, Trofimovich & Isaacs 2017; Saito m.fl. 2016; Trofimovich & Isaacs 2012; Fayer & Krasinski 1987), vars syfte har varit att genom ett lyssnartest analysera enskilda faktorerers inverkan på olika aspekter i talet, såsom brytningsperception och förståelighet. Materialet i de ovannämnda undersökningarna har utgjorts av spontant tal, vilket innebär att också inverkan av andra lingvistiska faktorer, såsom grammatik och lexikon, har analyserats. Eftersom materialet i denna undersökning består av textuppläsning, uteslöts onödiga (lexiko-grammatiska) variabler ur analysen. Variablerna i matrisen har valts, anpassats och beskrivits i anvisningarna så att de anpassar sig till en uttalsundersökning med svenska som målspråk (enligt Elert 2015; Riad 2014; Kuronen & Leinonen 2010; Engstrand 2007; Garlén 1988).

Vid granskningen av analysen är det viktigt att minnas följande linjedragningar: i) Expertlyssnarnas uppgift var att analysera uttalsfärdigheter. Utgångspunkten i lyssnarvärderingarna var inte begriplighet. ii) Segmentanalysen avgränsades genom att utesluta allofonerna förutom allofonen [æ] framför /r/. Av talaren krävdes korrekthet bara på den fonemiska nivån. Allofonernas – och segmentens överhuvudtaget – betydelse för begripligheten har inte konstaterats vara avgörande

(Saito m.fl. 2016; 2017; Lintunen 2014; Thorén 2008; Kjellin 2002). Därför kunde en noggrannare analys av allofoner tänkas vara onödig. Om expertlyssnarna dock misstänkte att någon allofon/några allofoner hade betydelse för begripligheten kunde de nämna om det separat i variabeln *annat*. iii) Vad gäller värdering och analys av ord- och satsbetoning uteslöts eventuella fel i tonaccenterna, eftersom tonaccenternas inverkan på lyssnarens uppfattning av uttalet inte ansetts vara betydande (Kuronen & Tergujeff, u.u.; Kuronen & Zetterholm 2017; Abelin & Thorén 2015).

Talproven spelades upp i olika ordning för expertlyssnarna för att undvika inverkan av lyssningströtthet. Alla expertlyssnarna värderade alla 16 talprov, och allt som allt gav expertlyssnarna 444 separata skalvärderingar om uttalet. Fyra värderingar av enstaka uttalsdrag saknades. För att få veta hur eniga lyssnarvärderingarna var, utfördes testet ICC (*intra class correlation*) som visade att korrelationen mellan värderingarna är stark (enstaka mätningar $r=.546$ /mätningar genomsnittligt $r=.829$). Enligt testet med envägs variansanalys fanns det inga statistiskt signifikanta skillnader mellan analyserna, bortsett från två fall: en lyssnare hade värderat en talare konsekvent en enhet lägre än en annan lyssnare och i det andra fallet fanns det en skillnad på två enheter mellan två lyssnare i analysen av ett uttalsdrag.

Relationen mellan begriplighetsvärderingarna och skalvärderingarna av uttalsfärdigheter analyserades statistiskt. I analysen genomfördes korrelationstest (*Pearson correlation*). Relationen mellan talprovsgrupperna med begriplighetsvärderingarna 4, 5 och 6 och specifika uttalsdrag analyserades med parametriska *t-test* då *Shapiro-Wilk* visade fördelningen vara normal ($p>0,05$). Ifall *Shapiro-Wilk* resulterade i onormal fördelning ($p<0,05$) användes ett non-parametriskt *Mann-Whitney U* test. Resultaten är statistiskt signifikanta om värdet är mindre än $p=0,05$ och korrelationen mycket stark om värdet är nära $r=1.0$. Förkortningen *t* syftar på värdet på testvariabeln och förkortningen *U* på storleken på testvärdet. Frihetsgraden har markerats med förkortningen *df*.

5. Resultat

I det här kapitlet presenteras resultaten. I avsnitt 5.1 ges en överblick av talarnas uttalsfärdigheter oberoende av begriplighetsvärderingen. Avsnitt 5.2 behandlar uttalsfärdigheter på olika begriplighetsnivåer och uttalsfärdigheternas korrelation med begriplighetsvärderingarna. I avsnitten 5.2.1, 5.2.2 och 5.2.3 presenteras specificerade uttalsanalyser gällande ljud-, ord- och satsnivåerna ur begriplighetsvärderingarnas synvinkel. I avsnitt 5.3 behandlas varietetens roll i korrelationerna mellan begriplighetsvärderingen och färdigheterna i vissa uttalsdrag. I avsnitt 5.4 jämförs talprovsgrupperna 4, 5 och 6 med varandra, analyseras skillnaderna i uttalsfärdigheter och presenteras vilka uttalsdrag som skiljer grupperna från varandra.

5.1 Gymnasisternas uttalsfärdigheter

Enligt expertlyssnarna varierar uttalsfärdigheterna hos de finskspråkiga talarna beroende på uttalsdrag; vissa uttalsdrag behärskas bättre än andra (Tabell 1). Det drag som behärskades bäst enligt värderingarna var ordbetoningen. Satsbetoningen och intonationen visade sig vara de svåraste uttalsdragen (Tabell 1). Taltempot värderades vara lägre än optimalt (jfr Munro & Derwing 2001).

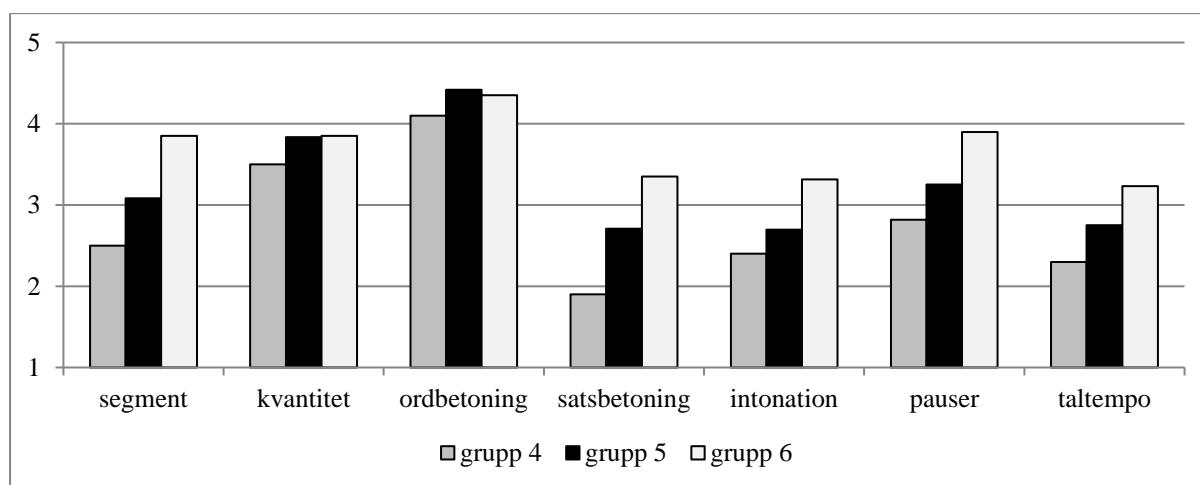
Tabell 1. Talarnas uttalsfärdigheter enligt expertlyssnarnas värderingar på skalan 1–5 (skalan vid taltempo 1–7)

	Segment	Kvantitet	Ord- betoning	Sats- betoning	Intonation	Pauser	Taltempo
Antal värderingar	64	64	64	64	62	63	63
Medelvärde	3,13	3,72	4,23	2,66	2,81	3,33	2,74
Median	3	4	4	3	3	3	3
Typtal	3	4	4	2	3	3	3

5.2 Uttalsfärdigheter och begriplighetsvärderingar

Enligt resultaten verkar begripligheten och uttalsfärdigheten följa varandra: begriplighetsvärderingen förhöjs då uttalsfärdigheterna förbättras (Figur 1). De enda uttalsdrag där färdighetsskillnaderna mellan begriplighetsnivåerna var små gäller ordnivån: färdigheterna i kvantitet och i ordbetoning var jämna och relativt höga oavsett begriplighetsvärderingen. De lägsta uttalsvärderingarna förekom på satsnivån: satsbetoning, intonation och taltempo visade sig vara de svåraste dragen hos alla talargrupper (Figur 1).

Korrelationen mellan uttalsfärdigheterna och begriplighetsvärderingarna (alla L1-lyssnare sammanlagt) är stark och statistiskt signifikant på ljudnivån ($r=.846$ $p=0,000$) och satsnivån ($r=.744$ $p=0,001$) (satsbetoning $r=.717$, $p=0,002$, intonation $r=.635$, $p=0,008$, pauser $r=.615$, $p=0,011$, taltempo $r=.648$, $p=0,007$). Färdigheterna på ordnivån var relativt höga på alla begriplighetsnivåer och därför kunde ingen statistiskt signifikant relation påvisas.

Figur 1. Färdigheter i uttalsdrag på olika begriplighetsnivåer på skala från 1 (dåligt) till 5 (felfritt eller mycket bra). Skalan anges vertikalt och uttalsdragen horisontalt. Begriplighetsvärdering 4 – förstod helheten men några saker blev oklara – har gråa staplar, värdering 5 – förstod allt men behövde koncentrera mig noga – har svarta staplar och värdering 6 – förstod allt – har vita staplar.

5.2.1 Ljudnivå

Enligt expertanalyserna utvecklas färdigheterna på ljudnivån, dvs. i vokalerna och konsonanterna, hand i hand med begriplighetsvärderingen (Figur 1). Färdigheterna i segmentuttal hos talargrupp 4 värderades i genomsnitt med 2,5 medan de hos talargrupp 5 värderades med 3,1 och hos talargrupp 6 med 3,85.

Den specificerande analysen visar att det förekom flera slags fel i segmentuttal i talproven med en lägre begriplighetsvärdering än i talproven med en högre begriplighetsvärdering. Vidare uppträdde segmentella tillägg (t.ex. *avstRängd* i stället för *avstängd*) bara hos talargrupp 4 och också i ett talprov i talargrupp 5.

Feluttalade segment blir färre då begriplighetsvärderingen förbättras. De flesta talprov i talargrupp 4 hade feluttal av /ɸ/, /u/, /b/, /g/, tje- och sje-ljud. Mer än hälften av talproven i talargrupp 5 hade feluttal i /ɸ/, /u/, /g/ och sje-ljud. Segmentuttal var inte felfritt hos talargrupp 6 heller. Feluttal med /ɸ/ och /u/ och med sje-ljud förekom också i talproven med den högsta begriplighetsvärderingen.

De vanligaste problemen med konsonantuttal gällde avtoningen och grafem-fonemotsvarigheten. Fonemet /b/ avtonades (t.ex. buss [puss]). Felaktiga uttal av variationer med 'g' var [k] och [ts] (t.ex. ryggen [ryk:en], gärna [tsæ:rna]). Tje-ljud ersattes beroende av kontexten med [k] eller med [ts] (t.ex. körde [kø:rde]) och sje-ljudet uttalades som [s], [sj] eller [sk] (t.ex. sjukhus [su:khu:s], kanske [kanske]). De avvikande vokaluttalen gällde främst fonemen /u/ och /ɸ/. /u/ uttalades oftast som [o] (t.ex. hon [hon]) och /ɸ/-ljudet som [u] eller [y]. Felaktiga segmentuttal förekom på alla begriplighetsnivåer, men i talprov med högre begriplighetsvärderingar var felen färre och de var inte lika markanta.

5.2.2 Ordnivå

Kvantiteten och ordbetoningen behärskades generellt sett mycket bra (jfr Kautonen 2016). Inte heller i talproven med de lägsta begriplighetsvärderingarna förekom några större problem med uttalet på ordnivån.

Det vanligaste problemet med kvantiteten var för korta vokaler, t.ex. sjukhus [suk:hus], fort [fort]. Orsaken kan vara ortografin eller talarens omedvetenhet om prosodiska skillnader mellan finska och svenska (se kap. 2). Några enstaka felaktigt förlängda vokaluttal förekom med ordet rum [ru:m] vilket antas spegla engelskans påverkan.

Felen i ordbetoning var sporadiska och de framträdde som en skiftning av betoningen antingen till den föregående stavelsen eller till den efterföljande stavelsen. Ordbetoningen lades dock alltid antingen på den första eller på den andra stavelsen i ordet. Orden med betoning på den andra stavelsen (t.ex. moBIL) kunde ha vållat problem p.g.a. skillnaderna mellan språken (se kap. 3), men så var inte fallet. Det förekom också felaktiga ordbetoningsvariationer med betoningen åt höger, dvs. på den andra stavelsen i stället för den första (t.ex. förDES). Betoningsfelen var inte heller konsekventa – de följde inte samma mönster (t.ex. FÖRsökte, förDES).

5.2.3 Satsnivå

Uttalsdrag som analyserades gällande satsnivån var satsbetoning, intonation, pauser och taltempo. Enligt expertlyssnarnas specificeringar ansågs satsbetoningen bli sämre om den var hackig eller svag, med andra ord om det saknades en identifierbar satsbetoning. Dessa typer av uttal var vanliga hos talargrupp 4 och 5. Däremot beskrevs satsbetoningen vara något svag hos talargrupp 6, men det förekom inga anmärkningar om en hackig satsbetoning på denna nivå. Sammantaget blev begripligheten sämre när satsbetonade ord saknades eller var för många (jfr Hahn 2004).

Specificeringarna som gäller intonationen var få, men intonationens onaturliga mönster, jämnhet och att intonationen lät som ”uppläsning” nämndes som svagheter. Problematiskt ansågs också pauser som semantiskt sett förekom på fel ställe, t.ex. inne i ett ord. Vad gäller värderingen av taltempot samvarierade den också med begriplighetsvärderingarna (jfr Munro & Derwing 1998, 2001; Albrechtsen m.fl. 1980). Ju högre taltempo, desto bättre var begriplighetsvärderingen och vice versa. Anmärkningsvärt är dock att taltempot inte värderades vara helt optimalt, dvs. med värde 4 på skala 1–7, ens i talproven med den högsta begriplighetsvärderingen, utan det var lite för långsamt.

5.3 Uttalsdragets betydelse för lyssnare av olika varieteter av svenska

Korrelationen mellan uttalsfärdigheterna och begriplighetsvärderingen var stark och statistiskt signifikant för båda lyssnargrupperna (ljudnivån fisv $r=.805$ $p=0,000$ /svsv $r=.781$ $p=0,000$, satsnivån fisv $r=.633$ $p=0,009$ /svsv $r=.681$ $p=0,004$). Korrelationerna mellan begriplighetsvärderingarna och färdigheterna i de specifika uttalskategorierna (segment, kvantitet, ordbetoning, satsbetoning, intonation, pauser och taltempo) verkade variera en aning beroende på lyssnargruppen. Begriplighetsvärderingarna givna av sverigesvenska lyssnare korrelerade med segment ($r=.781$ $p=0,000$), satsbetoning ($r=.644$ $p=0,007$), intonation ($r=.532$ $p=0,034$), pauser ($r=.568$ $p=0,022$) och taltempo ($r=.645$ $p=0,007$) medan de finlandssvenska lyssnarnas begriplighetsvärderingar korrelerade bara med segment ($r=.805$ $p=0,000$), satsbetoning ($r=.663$ $p=0,005$) och taltempo ($r=.564$ $p=0,023$), men inte med intonationen ($r=.487$, $p=0,06$) eller pauserna ($r=.479$, $p=0,05$). Korrelationen mellan färdigheterna och begriplighetsvärderingarna givna av fisv-lyssnare är ändå mycket nära statistisk signifikans.

Skillnaderna i korrelationerna med intonationen och pauseringen kan förklaras med de fonetiska skillnaderna mellan varieteterna i förhållande till talares L1, dvs. finska. Intonationsloppet i finska liknar finlandssvenska medan det kan låta främmande för sverigesvenska lyssnare. Orsaken till att pauseringen inte verkade relatera så starkt till de finlandssvenska lyssnarnas begriplighetsvärderingar kan föras till skillnaden i betoningsgruppernas storlek (se kap. 3).

5.4 Uttalsdrag som skiljer begriplighetsnivåer

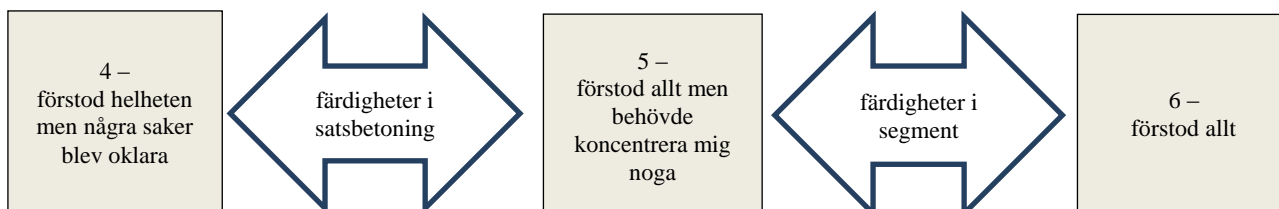
Talargrupperna visade sig skilja mellan färdigheterna i uttalsdrag (se Figur 1), men endast vissa av skillnaderna var statistiskt signifikanta. Uttalsdrag som utgjorde statistiskt signifikanta skillnader mellan talargrupperna varierar en aning beroende på om analysen genomfördes med båda lyssnargrupperna sammanlagt eller med lyssnargrupperna separat.

Analysen med båda lyssnargrupperna sammanlagt påvisade flest uttalsdrag med en statistiskt signifikant skillnad. Mellan talargrupp 4 och 5 utgjorde färdigheterna i segmentuttal ($t=-2,297$, $df=9$, $p=0,047$) och satsbetoningen ($t=-2,471$, $df=9$, $p=0,036$) en statistiskt signifikant skillnad. Mellan talargrupp 5 och talargrupp 6 var färdighetsskillnaderna i segmenten ($U=0,50$, $p=0,004$) och pauseringen ($U=2,00$, $p=0,017$) statistiskt signifikanta. Färdigheterna i dessa uttalsdrag var alltså konsekvent bättre i talprov med en bättre begriplighetsvärdering.

Då analysen gjordes med de finlandssvenska och sverigesvenska lyssnargrupperna separat visade begriplighetsvärderingen relatera till ett mindre antal uttalsdrag. Intressant är dock att de drag där skillnaden är signifikant är desamma hos båda lyssnargrupperna. Mellan talargrupperna 4 och 5 var endast färdigheterna i satsbetoningen statistiskt signifikanta (fivsv $t=-2,666$, $df=10$, $p=0,024$ /svsv $t=-2,741$, $df=10$, $p=0,021$). Relationerna till färdigheterna i alla andra uttalsdrag var inte statistiskt signifikanta, med undantag av att begriplighetsvärderingarna givna av de sverigesvenska lyssnarna också relaterade till segmenten ($t=-2,524$ $df=10$, $p=0,029$).

Vid jämförelsen mellan talargrupp 5 och talargrupp 6 framkom endast ett uttalsdrag som utgjorde en statistiskt signifikant skillnad: uttalsfärdigheter i segmenten var konsekvent bättre i talprov med bättre begriplighetsvärdering (fivsv $U=0,00$, $p=0,004$ / svsv $t=2,263$, $df=9$, $p=0,050$). Mellan talargrupperna 5 och 6 relaterade begriplighetsvärderingarna givna av de finlandssvenska lyssnarna också till pauseringen ($U=3,50$, $p=0,028$).

Detta tyder på att färdigheterna i satsbetoningen är det drag som skiljer de talprov som värderats vara delvis oförstådda från dem som förstås med koncentration, medan färdigheterna i segmenten avgör om det krävs koncentration för att förstå talprovet eller inte.

Figur 2. Uttalsdrag som urskiljer begriplighetsnivåer.

6. Diskussion och slutsatser

Enligt resultaten av denna undersökning går uttalsfärdigheter och talets begriplighet hand i hand. Ju bättre uttalsfärdigheterna är, desto bättre är begriplighetsvärderingen. Uttalsdraget som verkar avgöra om talprovet har uppfattats som helt förståeligt eller inte är satsbetoningen – en hackig satsbetoning försämrar begripligheten (jfr Hahn 2004). Segmentuttalet avgör i sin tur om förståelsen har krävt koncentration eller inte. Undersökningsresultaten följer tidigare undersökningar som dock oftast har haft engelska som målspråk: uttalet av prosodiska drag har en avgörande roll för begripligheten medan segmentuttal oftast förknippas med brytning (t.ex. Lehtonen 1980; Bannert 2004; Kuronen & Zetterholm 2017; Saito m.fl. 2016; Thorén 2008).

Angående begripligheten bekräftar resultaten alltså uppfattningen om att uttal och begriplighet är sammanknutna och det gäller också språkparet finska och svenska (t.ex. Kjellin 2002; Fayer & Krasinski 1987). Fast finska fonetiskt liknar finlandssvenska mera än sverigesvenska var uttalsdragen som relaterade till begriplighetsvärderingen givna av en finlandssvensk lyssnare och av en sverigesvensk lyssnare liknande: färdigheterna i satsbetoningen och segmenten har de starkaste korrelationerna med begriplighetsvärderingarna hos båda lyssnargrupperna. Intonationen och

pauseringen verkar dock vara mindre viktiga för finlandssvenska lyssnare än för sverigesvenska lyssnare, och orsaken till detta kan antas ligga i fonetiska skillnader mellan varieteterna.

Såsom Bannert (2004) antog vållade uttalet av sibilanter (tje- och sje-ljud) och klusiler problem för finskspråkiga gymnasister. Om problemen är kritiska för begripligheten är inte så klart, och detta beror förmodligen på kontexten. I verkligheten kommunicerar man sällan utan någon kontext, vilket förstärker prosodins betydelse för begripligheten jämfört med segmenten. Man kan anta att segmentfel som avtoningen av /b/ eller /g/ i satser som ”Eva åkte till jobbet med min bil” och ”Hon hade ont i ryggen” knappast leder till missförstånd. Motsvarande avtoning i ett test med enstaka ord och minimala par skulle dock sannolikt orsaka utmaningar. Detsamma gäller sibilanterna: så länge de blir uttalade som sibilanter (t.ex. *sjukhus*, *körde*) i en kontext kan de inte antas vålla några begriplighetsproblem. I denna undersökning upptäcktes felaktigt segmentuttal också i talproven med de allra högsta begriplighetsvärderingarna: sje-ljud uttalades som [s], /æ/ som [y] och /u/ som [o]. Däremot verkade tje-ljudet uttalat som [k] (t.ex. *kyligt*, *okörbar*) förekomma endast i talproven med de lägsta begriplighetsvärderingarna. Det är således tänkbart att distinktionen [k] / [tʃ] resp. [ç] har en större funktionell vikt än t.ex. [s] / [ʃ] resp. [ʃ]. I stället för segmentkvaliteten visar sig det mest kritiska felet i segmentuttal vara fonemiska tillägg – de förekom endast i talproven med de lägsta begriplighetsvärderingarna. För att analysera segmenten skulle dock ett test med minimala par vara bättre, men den testtypen är dock troligen inte ändamålsenlig då det gäller begripligheten och kommunikativiteten.

För språkundervisningen är resultaten betydelsefulla. Uttalet och uttalsundervisningen anses beklagligt ofta omfatta endast segmenten (Vihanta 1990, 200). Prosodin har fått mindre uppmärksamhet i finländsk språkundervisning (Tergujeff 2013; Iivonen & Tella 2009; Vihanta 1990, 204–205). I synnerhet satsbetoningen bör ges mera uppmärksamhet i språkundervisningen för att garantera studenterna färdigheter i ett begripligt uttal. Inför den muntliga delens inträde i studentexamen är uttalsundervisningen aktuell och viktig. Prosodin har ansetts vara ett av de svåraste språkområdena att tillägna sig i främmande språk (Vihanta 1990, 204–205) och det har antytts att färdigheterna i uttal knappast utvecklas utan explicit undervisning (se Zielinski & Yates 2014). Om man inte får undervisning i prosodi kan följderna vara kritiska med tanke på begripligheten. Inte bara läroplanerna (GLGY2015, 2003) utan också uttalsforskning (se t.ex. Thorén 2008; Levis 2005) framhäver begripligheten som det viktigaste uttalsmålet, vilket aktörerna vid språkundervisningen bör iakttä.

Metoden som användes i denna undersökning för att undersöka uttalsfärdigheter visade sig vara fungerande och ge tillräckligt med information om talarnas uttalsfärdigheter. Matrisen kan tillämpas i språkundervisningen och i uttalsvärderingen också i andra språk. Det är dock viktigt att minnas att uttalsanalysen i denna undersökning inte gjordes med tanke på begripligheten, utan den fokuserade bara på uttalsfärdigheterna. Några feluttalade uttalsdrag kan alltså ha påverkat uttalsvärderingen men inte begriplighetsvärderingen. Resultaten visar ändå klara relationer mellan begriplighetsvärderingen och uttalsfärdigheterna. Det är dock väsentligt att minnas att begripligheten också kan påverkas av andra faktorer förutom uttalet (se Heinonen u.u.).

Slutligen bör en viktig sak påpekas: enligt resultaten var uttalet inte helt felfritt ens i talproven med de högsta begriplighetsvärderingarna. Av detta kan man dra slutsatsen som är angelägen att komma ihåg vid både uttalsundervisningen och -inläringen: uttalet behöver inte vara helt felfritt för att vara helt begripligt.

Genomförandet av denna undersökning var beroende av expertlyssnarnas insats, som var oersättligt viktig. Till expertlyssnarna vill jag rikta ett stort tack. Jag vill också tacka Svenska Kulturfonden, som finansierade och således också möjliggjorde denna undersökning.

Litteratur

Abelin, Å., & Thorén, B. 2015. The relative perceptual weight of two Swedish prosodic contrasts. The *International Symposium on Monolingual and Bilingual Speech 2015*. S. 1–7.

- Albrechtsen, D., Henriksen, B., & Faerch, C. 1980. Native speaker reactions to learners' spoken interlanguage 1. *Language Learning*, 30 (2). S. 365–396.
- Bannert, R. 2004. *På väg mot svenskt uttal*. Lund: Studentlitteratur.
- Bannert R. 1984. Problems in learning Swedish pronunciation and in understanding foreign accent. *Folia Linguistica*, 18 (1–2). S. 193–222
- Bassetti, B., & Atkinson, N. 2015. Effects of orthographic forms on pronunciation in experienced instructed second language learners. *Applied Psycholinguistics*, 36 (01). S. 67–91.
- Björk, H., & Pagoldh, S. 2013. *Dysartribedömning på svenska av typiska talare över 65 år med finska som förstaspråk*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Brown A. 1991. Functional load and teaching pronunciation. I: A. Brown (red.), *Teaching English Pronunciation: A Book of Readings*. Routledge. London. S. 221–224.
- Bruce, G. 2010. *Vår fonetiska geografi*. Lund: Studentlitteratur.
- Buck, G. 2001. *Assessing listening*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Crowther, D., Trofimovich, P., Saito, K., & Isaacs, T. 2015. Second language comprehensibility revisited: Investigating the effects of learner background. *TESOL Quarterly*, 49 (4). S. 814–837.
- Cruttenden, A. 1997. *Intonation*. (3rd ed.). Cambridge: Cambridge University Press.
- Cutler, A., & Clifton Jr, C. 1984. The use of prosodic information in word recognition. *Attention and performance X: Control of language processes*. S. 183–196.
- Cutler, A., & Clifton, C. 1999. Comprehending spoken language: A blueprint of the listener. *The neurocognition of language*. S. 123–166.
- Derwing, T. M., & Munro, M. J. 2005. Second language accent and pronunciation teaching: A research-based approach. *TESOL Quarterly*, 39 (3). S. 379–397.
- Elert, C. 2015. *Allmän och svensk fonetik* (9 uppl.). Lund: Studentlitteratur.
- Engstrand, O. 2007. *Fonetik light [lajt]: Kortfattad ljudlära för språkstudier och uttalsundervisning*. Lund: Studentlitteratur.
- Eriksson, J. 2013. *"Han låter svensk": En undersökning av svenskfödda lyssnares upplevelse av andraspråkstalaras uttal*. Falun: Högskolan Dalarna.
- Fayer, J. M., & Krasinski, E. 1987. Native and nonnative judgments of intelligibility and irritation. *Language Learning*, 37 (3). S. 313–326.
- Field J. 2005. Intelligibility and the listener: The role of lexical stress. *TESOL Quarterly*, 39 (3). S. 399–423.
- Garlén, C. 1988. *Svenskans fonologi*. Lund: Studentlitteratur.
- GLGY. 2003. *Grunderna för gymnasiets läroplan 2003*. Grunderna för läroplanen för gymnasieutbildning för ungdomar. http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-och_examensgrunder/gymnasiet [hämtad 29.11.2016] / LOPS. 2003. *Lukion opetussuunnitelman perusteet*.
- GLGY. 2015. *Grunderna för gymnasiets läroplan 2015*. Grunderna för läroplanen för gymnasieutbildning för ungdomar. http://www.oph.fi/lagar_och_anvisningar/laroplans-och_examensgrunder/gymnasiet [hämtad 29.11.2016] / LOPS. 2015. *Lukion opetussuunnitelman perusteet 2015*. http://www.oph.fi/download/172124_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2015.pdf [hämtad 29.11.2016].
- Hahn, L. D. 2004. Primary stress and intelligibility: Research to motivate the teaching of suprasegmentals. *TESOL Quarterly*, 38 (2). S. 201–223.
- Heinonen, H. (u.u.). Begripligheten av finskspråkiga gymnasisters uttal av svenska: lyssnarvärderingar. *AFinLA-10: Insights into Second Language Speech*.
- Heinonen, H., & Kautonen, M. 2017. Miten ääntämistä arvioidaan? Käytännön työkalu opettajille. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta: Kielikoulutuspolitiikan verkoston verkkolehti*. <http://www.kieliverkosto.fi/article/miten-aantamista-arvioidaan-kaytannon-tyokalu-opettajille/?format=pdf>
- Helgason, P., Ringen, C., & Suomi, K. 2013. Swedish quantity: Central Standard Swedish and Fenno-Swedish. *Journal of Phonetics*, 41. S. 534–545.
- Iivonen, A., & Tella, S. 2009. Vieraan kielen ääntämisen ja kuulemisen opetus ja harjoittelu. I: O. Aaltonen, R. Aulanko, A. Iivonen, A. Klippi, & M. Vainio (red.), *Puhuva ihminen. Puhetieteiden perusteet*. S. 269–281.
- Jesney, K. 2004. The use of global foreign accent rating in studies of L2 acquisition. *Language Research Centre Reports*. Calgary: University of Calgary. S. 1–44.
- Kautonen, M. 2017. Finskspråkiga talaras intonation av finlandssvenska i påståendeyttranden i fritt tal. *Folkmålsstudier* 55. S. 31–60.
- Kautonen, M. 2016. Finskspråkiga grundskoleelevers uttal av finlandssvenska på olika färdighetsnivåer. I: J. Kolu, M. Kuronen, & Å. Palviainen (red.), *Svenskan i Finland 16*. Jyväskylä Studies in Humanities 298. Jyväskylä: University of Jyväskylä. S. 58–75.
- Kautonen, M., Kuronen, M., & Ullakonoja, R. 2016. Studier i uttalsinläring i finska, svenska och engelska: Litteraturoversikt. *Puhe ja kieli*, 36 (3). S. 197–220.
- Kjellin, O. 2002. *Uttalet, språket och hjärnan: teori och metodik för språkundervisningen*. Uppsala: Hallgren & Fallgren.

- Kuronen, M., & Tergujeff, E. (u.u.). L1 listeners' perception of L2 pronunciation – effect of prosody on accentedness ratings in Swedish. *AFinLA-e 10: Insights into Second Language Speech*.
- Kuronen, M. & Zetterholm, E. 2017. Olika fonetiska drags relativa betydelse för upplevd inföddlighet i svenska. *Nordand*, 2, 2017. S. 134–156.
- Kuronen, M., & Leinonen, K. 2010. *Svenskt uttal för finskspråkiga. Teori och övningar i finlandssvenskt och rikssvenskt uttal*. Tammerfors: Juvenes.
- Kuronen, M. & Leinonen, K. 2001. Fonetiska skillnader mellan finlandssvenska och rikssvenska. I: L. Jönsson, V. Adelswärd, A. Cederberg, P. A. Pettersson, & C. Kelly (red.), *Svenskans beskrivning 24: Förhandlingar vid tjugo-fjärde sammankomsten för svenskans beskrivning*, Linköping, 22–23 oktober 1999. Linköping: Linköping University Electronic Press. S. 125–138.
- Lehtonen, J. 1980. Psykologiska aspekter på en finnes förmåga att förstå skandinaviska språk. I: C.-C. Elert, (red.), *Internordisk språkförståelse*. S. 12–26.
- Leinonen, K., Vihanta, V., & Pitkänen, A. 1990. Om rytmen i finlandssvenska och sverigesvenska. Ett bidrag till forskningen om finlandssvenskt uttal. I: K. Nikula, & A. Pitkänen (red.), *Svenskan i Finland. SiF rapport 1. Seminarier i Tammerfors 12–13 okt. 1989*. Tammerfors: Tampereen yliopistopaino. S. 49–100.
- Levis, J. 2005. Changing context and shifting paradigms in pronunciation teaching. *Tesol Quarterly*, 39 (3). S. 369–377.
- Lintunen P. 2014. Ääntämisen oppiminen ja opettaminen. I: P. Pietilä, & P. Lintunen (red.), *Kuinka kieltä opitaan: Opas vieraan kielen opettajalle ja opiskelijalle*. Helsingfors: Gaudeamus. S. 165–187.
- Lynch, T. 1998. Theoretical perspectives on listening. *Annual review of applied linguistics*, 18. S. 3–19.
- Munro, M. J., & Derwing, T. M. 1995. Foreign accent, comprehensibility, and intelligibility in the speech of second language learners. *Language learning*, 45 (1). S. 73–97.
- Munro, M. J., & Derwing, T. M. 1998. The effects of speaking rate on listener evaluations of native and foreign-accented speech. *Language Learning*, 48 (2). S. 159–182.
- Munro, M. J., & Derwing, T. M. 2001. Modeling perceptions of the accentedness and comprehensibility of L2 speech the role of speaking rate. *Studies in Second Language Acquisition*, 23 (4). S. 451–468.
- Munro, M. J., & Derwing, T. M. 2006. The functional load principle in ESL pronunciation instruction: An exploratory study. *System*, 34 (4). S. 520–531.
- Pihko, M. 1994. *Cross-linguistic intelligibility of native and non-native L2 speech varieties*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Korkeakoulujen kielikeskus.
- Rasier, L., & Hilgsmann, P. 2007. Prosodic transfer from L1 to L2. Theoretical and methodological issues. *Nouveaux cahiers de linguistique française*, 28. S. 41–66.
- Reuter, M. 2015. Finlandssvenskt uttal. I: M. Tandefelt (red.), *Gruppspråk, samspråk, två språk. Svenskan i Finland – i dag och i går I:2*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland. S. 19–34.
- Riad T. 2015. *Prosodin i svenskans morfologi*. Stockholm: Morfem.
- Riad, T. 2014. *The phonology of Swedish*. Oxford: Oxford University Press.
- Rost M. 1990. *Listening in language learning*. London: Longman.
- Saito, K., Trofimovich, P., & Isaacs, T. 2017. Using listener judgments to investigate linguistic influences on L2 comprehensibility and accentedness: a validation and generalization study. *Applied Linguistics* 38 (4). S. 439–462.
- Saito, K., Trofimovich, P., & Isaacs, T. 2016. Second language speech production: Investigating linguistic correlates of comprehensibility and accentedness for learners at different ability levels. *Applied Psycholinguistics*, 37 (2). S. 217–240.
- Sturesson, L.-O. 2016. *Bruten svenska: Brytning och förståelighet i svenskt uttal*. Kalmar Växjö: Linne universitet.
- Suomi, K., Toivanen, J., & Ylitalo, R. 2008. Finnish sound structure. *Studia Humaniora Ouluensia*, 9. <http://jultika.oulu.fi/Record/isbn978-951-42-8984-2>
- Suomi, K. 2005. Suomen kielen prominenssin foneettisesta toteutumisesta. *Virittäjä* 2/2005. S. 221–243. http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2005_221.pdf
- Tergujeff, E. 2013. *English pronunciation teaching in Finland*. Jyväskylä studies in humanities, 207. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Thorén B. 2008. *The priority of temporal aspects in L2-Swedish prosody. Studies in perception and production*. Stockholm: University of Stockholm.
- Trofimovich, P., & Isaacs, T. 2012. Disentangling accent from comprehensibility. *Bilingualism: Language and Cognition*, 15 (4). S. 905–916.
- Vihanta V. 1990. Suomi vieraana kielenä foneettiselta kannalta. I: J. Tommola (red.) *Foreign language comprehension and production. AFinLA Yearbook 1990*. Åbo: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys. S. 199–225.
- Wiik, K. 1981. *Fonetiikan perusteet*. Juva: WSOY.

- Wingstedt, M., & Schulman, R., 1984. Comprehension of foreign accents. I: W. Dressler (red.), *Phonologica 1984: Proceedings of the 5th International Phonology Meeting*. Cambridge: Cambridge University Press. S. 339–344.
- Zielinski, B. W. 2008. The listener: No longer the silent partner in reduced intelligibility. *System*, 36 (1). S. 69–84.
- Zielinski, B., & Yates, L. 2014. Pronunciation instruction is not appropriate for beginning-level learners. I: L. Grand (red.), *Pronunciation myths: Applying Second Language research to classroom teaching*. Michigan: The University of Michigan Press. S. 56–79.

Bilaga 1. Anvisningar

Ljudnivå

- Denna studie fokuserar på vokalfonemen /i, y, e, ε, ø, ʉ, u, o, a/ och allofonen [æ]
 - och konsonantfonemen /p, t, k, b, d, g, m, n, ŋ, f, s, ç resp. tʃ, ʃ resp. ʃ, h, v, j, r, l/.
- ➔ Exempel på fel: felaktig kvalitet/**ersättning** av ett ljud med ett annat ljud (t.ex./ ʉ/ ljudet blir för /u/-aktigt, /b/ ersätts med /p/), **bortfall** av fonem (*stranden* - *sranden*) och **tillägg** av fonem (*hjälpa* - *Hjälpa*)
- ➔ om det blir något annat, t.ex. andra allofoner än [æ], som du tänker påverka begripligheten markera gärna i kategorin "annat"

Ordnivå

- **Kvantitet:** Kvantiteten innebär att vokaler och konsonanter uttalas med rätt längd, inte för kort eller för lång.
- ➔ Exempel på fel: segmentlängden är för kort eller för lång, t.ex. sjukhus uttalas som sjuKKhus, lärare uttalas som [lærare] (i stället för [læ:rare]) med en för kort vokalkvantitet i [æ].
- **Ordbetoning:** Den rätta stavelsen i ordet blir betonad. Den hänger oftast ihop med stavelselängden men också med intonationen och ibland med intensiteten.
- ➔ Exempel på fel: *huvudet* betonas som *huVUdet*

Satsnivå

- **Satsbetoning:** Det finns en tydlig satsbetoning som placerats på ett ställe som låter naturligt. Inte för många ord blir betonade i ett yttrande/en mening. Satsbetoning markeras med intonationstoppar, intensitet och med förlängning av stavelsen.
- **Intonation:** Med intonation anses talets melodi; melodin låter naturlig då variationernas storlek och riktning motsvarar målspråkets normer: är inte för monoton eller uppvisar för mycket variation. Markera gärna om du upplever att intonationen överhuvudtaget är fallande, stigande eller jämn.
- ➔ *Exempel på fel: Jag HAR en LITEN hund i stället för Jag har en liten HUND eller Jag ska FARA hem i stället för Jag ska fara HEM. Jag vet -- inte i stället för Jag vet inte.*
- **Taltempo:** Taltempot är lagom; inte för långsamt eller för snabbt.
- **Annat:** Du kan kommentera, om det är några andra saker i talprovet som du tänker kan påverka begripligheten (t.ex. volym, brus, omtagningar, irritation, tvekandet...) eller om det finns några andra kategorier som du anser är värda att nämnas

Bilaga 2. Värderingsmatris

		SKALA	SPECIFICERING					
LJUDNIVÅ	vokaler och konsonanter	dåliga	felfria		ers	bortfall	tillägg	
		1 2 3 4 5						
ORDNIVÅ	kvantitet	dålig	felfri		för korta	för långa		
	ordbetoning	dålig	felfri		fel			
SATSNIVÅ	satsbetoning	dålig	mycket bra		öppna kommentarer:			
	intonation	dålig	mycket bra		fallande/ stigande / jämn	öppna kommentarer:		
	pausering	dålig	mycket bra		öppna kommentarer:			
	taltempo	för långsamt			optimalt		för snabbt	
	annat	1	2	3	4	5	6	7